

Nevo hastiba itveeriboske aro Finitiko Them

Themmesko konsulosko tšeeribosko programmos apo rasismosko
ňluutiba ta itverdibosko fendjiboske

Gustiba

VALTIONEUVOSTO 2024

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

1 Gustiba

Themmesko konsulosko tšeeribosko programmos rasismosko ĥluutibosta ta itverdibosko fendjibosta aro finitiko tšetano thaan botnila džaanibosko daaben, so ĥeeruno ministeros Petteri Orposko falliba diijas parlamenteske 31.8.2023. Aro tšeeribosko programmos hin hokade ĥunnibosko paalal liijime materiaali aro džaanibosko diiben, Itverdibosko Finitiko -ĥanjibosko programmosko evaljibosko raportos ta ĥanjibosko programmosta liijime phandibosko gruppengo paalal diiben. Tšeeribosko programmos tšalila džaanibosko diibenesko paalal spesiaales aktivikaane ta konkritikaane ĥanjibi rasismisko stanniboske. Vaure ring tšuuviime botni sar oldra, lammiba ta seksuaalo ringos ta genrengo it-veeriba tšalavaha aro tšeeribi, so botjuvena aro itveeriba ta itverdibosko laakengo fendjibosko faatibosko tšeeriba. Tšeeribosko programmosko faatiba hin, te itverdime vojibi vojuvenas horttas pherjuven aro sakka iekesko džijiviba koone buuruvena aro dauva them. Tšeeribosko programmos hin sar hilo vollime buttiako guosos, so vojila aro froo ĥleetibi ta froo dživibosko thaane pherdime tšeeribongo fendjiba it tšuuves.

1.1 Stedosko faraba, ta ĥanjibosko trystaliba

Finitiko itverdibosko politika hin formadas horttas drouves Finitiko themmesko membros aro Europako Union, ta Finitiko themmesko itverdibosko laakako faatiba hin bi fendjudas hastes EU-laakakofaatibosko paalal sar iek koni džoralideske. Bereñ 2015 laakako ömsiba bohladas rasismoko niekiba te tšalaves oldra, origin, folkakiros, tšimb, religiaano, passiba, džintako rikkiba, politikaano ĥanjibi, professionaalo tšetibosko butti, familjako bandri, sasti-bosko stedos, fiela ta seksuaalo ringos. Ĥougaajenge, skoolibosko stellibonggiirengo ta buttiako diinebeneskiirengo itverdibosko fendjibosko mostibi rök-kina laakakofaatibosko struktuaalo ring tšuuviibosko stanniba. Laakako tšuu-viba dela jakkes džoralo botnos džaanibosko diibeneske, te pherjuves. Tšenstaboskiirengo, skoolibosko stellibongiirengo ta buttiako diibeneskiirengo

itverdibosko fendjibosko uuħlibi hin butvares pherdjude formales, bi na tšuu-
vaha rökkimes džoor aro angouviba ta faatiba. Auriako komujengo dielos hin
barjudas hilo folkenna apo 2000-tiija merknimes. Doi kai auriako kumuja sas
besko minoriteetos bereħ 2000, bi lenna vela hortta merknime folkengo dielos.
Statistisko sentrosko paalal Finitiko auriakothemmengo komuja vojuvena bar-
juven bereħ 2020 aro iek miljoonos komuja. Dauva vela aaħħes baaride saaka
falliboske, ka vela naalune tiija. Itveerdime tšenstibongiirego butti džorila
tšetano thaanengo dieliba ta froo folkengo gruppengo pinsiba ta ħunniba aro
finitiko tšetano thaan. Buut aro Finitiko them föddime auriako themmengo
terno komunis hin dikjas aro lesko sakko diivesko dživiba rasismos ta ring
tšuuuibosko amsiba, ta douva tšeerela uusiiliba ta aurino ringako pinsiba. Ra-
sismosko prissime ta hortto itverdibosko paalal tšeerime naaluno fankibosko
butti fendjila panna boħlide tšetano thaanesko it ħunniba. Panna folkengo stel-
libongiire ta religiaane tšetano thaanengo buttia hin baro merkniba, taala doo-
len hin tšentibongiirena neeride tšetiba aro froo paalune etnine ta religi-
aanengo minoritetenge. Hin fuortuno saaka te tiljavaa etnine ta religiaane
tšetibongo džaaniba itverdibosta ta doolesko arre aaħħime horttibosko siili-
bosko maneerenna, taala joon vojuvena lengo ringata boħloven džaaniba
boħlides aro froo folkengo gruppengo maħkar.

1.2 Tšeeribosko programmosko faatibi ta linji

Dauva tšeeribosko programmosko mieniba hin te tšatšaves themmesko kon-
sulosko tšeerime linji. Tšeeribosko aktiviteetji panna langħtavena sisto deħ
bereħengo tšerdo butti aro Finitiko them, rasismosko stannimeske ta itverdi-
mesko fendjiboske. Velkime tšeeribosko aktiviteeti botjuvena sigide fallibosko
tiija tšerdo buttiako evaljiboske, Finitiko komunisko horttobosko khaaribonge
ta aaħħime roodibosko džaaniba ta džeenom stratigiako naal tenkibosko
džaanibi so hin dikkime. Stedosko faraba pherdila douva materiaalos, so
phandime gruppi hin samlade, doolengo paalal tšeeribosko programmosko
veegibi ta džeenom tšolliba linji hin velkade. Apo džaanibosko botnos
aaħħime staar faatibi formavena panna dauva tšeeribosko programmosko bot-
niba:

1. Aro tšetano thaanengo froo veerime struktürengo nikki tšuuiviba
aro buttiako markni ta aro vauro tšetano thaane,
2. Tšiħko folkengo bandrengo džoraliba,
3. Aro buttiako marknengo ħleppibosko fendjiba,

4. Džaanibosko botnosko džoraliba, so tšalila rasismos. Tšeeribosko programmosko džeenom tšollime linjenge hin velkade nevo rasismosko prissime buttiako phiribi ta panna tiltšuuvi ternengo itverdibosko fendjiboske.

1.3 Tšeeribosko programmosko tšeeribosko saarebi

Aro tšeeribosko programmos hin neve tenkibi tšetano thaanesko pinsibosko ta folkengo gruppengo maḥkurne bandrengo fendjiba, khaaribosta ta puthribosta aro džaanibonge tiljiba ta spesiaales aro buttiako dživiba ta skooliba fanime rasismosko ta ring tšuuvi bosko stanniboske. Resusji tšuuva panna tšiḥko dikkime buttiengo džoralimeske ta boḥlimeske. Aro aavime tija tšetano thaanesko koheesiosko ta demokratiako paalal hortta fuortuno saaka hin te hogaves kentengo, ternengo ta huupengo itverdiba ta dielos diiben. It tšeeribosko programmosko tija fendjavaha oppenbaarime fallibosko buttia, ta džoravaha ḥleet-veeriba-ta itverdibosko laakako paalal aaḥḥime fendjibosko uuḥlibongo tšatšiba. Panna themmesko fallibosko praal aro butti hyövuvaha te len lokaale tšeeribongiire, sar phuuji, tšiḥko aaḥḥibosko thaane ta vaure tšenstibongiire. Tšetano butti tšeeraha tšeeribosko programmosko tšeerime tija boḥles tšetano thaanengo froo buttibongiirengo, sar folkengo stellibongiirensa. Tšeeribongo saarengi hin it themmesko konsulosko tšeeribi.

1.3.1 Tšetano thaanesko pinsibi ta rakkiba, džaanibosko barjiba, tšiḥka folkengo bandri

Themmesko konsulosko ta ḥeeruno misterisko paalal staavaha tšetano thaanesko rakkiba rasismosko prissibosko ta panna boḥlide itverdibosko fendjibosko buttiako ringata. Boḥlo ta hilo fallibosko tijaako džeenom prissi rasismosko kampanjosko butti khaaraha it saare tšetano thaanengo ḥajibongiire. Rakkibongo paalal aanaha nevo džaaniba ta panna hilo folkengo džintenna ta pinsarde khaarena. Ame naalal ḥaḥtavaha dialogia bilokke saakenna apo tšetano thaanengo froo ḥleeti. Aro tšiḥko folkengo bandrengo fendjiba tšerdo butti ḥaḥtavaha spesiaales apo thaan- ta lokaalo ḥleetiba.

1.3.2 Barjiba ta skoolibosko stelliba ta kultturessko, tšaljibosko ta ternengo politika

Apo skoolako stellibosko froo ĥleetibi ĥanjibongiire ĥaĥtavaha itverdibosko ta itveeribosko fendjibosko ĥanjibongo plaanibossa ta objektossa. Spesiaales dikkaha personaalesko džaaniba te pinsaves rasistikaano klimibosko tšeeriba ta ĥaĥtava dola terne koon hin dikne rasismos. Aro kultturessko, tšaljibosko ta ternengo politika džoravaha itverdibosko hogiba ministeriosko guruĥĥime ĥanjibi ta fallibosko thaanengo informatiosko sikibossa.

1.3.3 Buttiako dživibosko itverdiba ta utan ringtšuuuiba

Buttiako diibeneskiiirengo džaaniba ta hajiba aro itverdibosko fendjiboske ta buut formavitko liediba sasjavena jakkes, te daha skooliba ta aanaha materiaale. Aro tritto tšoon 2024 stellime ĥeeruno ministerosko trystalo tablako rakkiba laĥtam panna neve tšeeribosko khaaribi buttiako dživibosko itveeribosko fendjiboske.

1.3.4 Rasistikaano ĥemmibosko ta siilibosko stanniba

Antisemitisko prissi tšerdo ĥanjibi hin samlade froojime ĥiliba aro tšeeribosko programmos. Tšeeribosko programmosko ĥanjibonsa aanaha džaaniba religiane minoritetjengo pinsibonna, itverdibosta, ta panna fendjavaha etnisko ta religiako minoritetjengo džaaniba iega horttibonna.

1.3.5 Themmesko konsulosko ta fallibosko iega ĥanjibi

Aro themmesko falliba ta spesiaales aro ĥluutibosko sikiba aanaha skoolibi, džaanibi ta vaure tšihka buttiako guosi saaveha vojuvaha džoraves itverdibosko buttiako sikibosko prosesji. Faatiba hin te laa tšatšo ömsiba aro tšenstengo ĥanjibosko kulttuure ta personaalengo struktura.

1.4 Tšeeribosko programmosko tšuuvisa ta fōljiba

Tšeeribosko programmos tšeeraha themmesko konsulosko kansliako liedibossa tšetanes vaure minsteriensa ta tšenstibongiirensa. Butti fōljila themmesko konsulosko pañfallime hankibosko gruppos. Buttiako naal staaviba ta tšeeribongo angouviba verdavaha aro fallibosko fendjibosko riija bereñ 2025, te vojvaha len neve ĥanjibi aro fallibosko voltako vauro ring. Aro starkibosko punktos tšeeraha mañkurno raportos, kai samlavaha džaaniba sar hin tšerdo ta so mote panna fendjaves. Tšeeribosko programmosko ĥaparo fōljiba ta evaljiba ĥahtavena buttia, so hin duural tenkime ta džaanibosko botnime butti itverdibosko fendjiboske aro finitiko tšetano thaan. Aro tšeeribosko programmosko fōljiba ta evaljiba lena dielos boħles froo phandime grummenna, sar rasismo ta ring tšuuvisa dikkime tšetibi, folkengo stellibongiire, ta naal jime stellibongiire, mañkurne tšenstibongiire ta buttiako ĥanjibongiire, koon tšeerena buttia aro dai saaka.